

№ 46 (447)
Снежань 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Таямніцы рэгіёна: тапаніміка івянецкіх абшараў – *стар. 2 і 6*

Школьнае краязнаўства: даследчыкі з Палаты – *стар. 3*

Гонар і слава: паэт Максім Танк – *стар. 5*

У 1927 годзе выйшаў першы беларускі фільм «Лясная быль». З юбілеем, беларускае кіно!

Здымачная група і акцёры першага беларускага мастацкага фільма «Лясная быль» перад сядзібным домам Гутэн-Чапскіх

Дарогамі гісторыі

2012 год багаты на памятных даты. І своеасаблівым падвядзеннем вынікаў адной са значных падзей стала выстаўка «Беларусь на раздарожжы 1812 года», адкрыццё якой адбылося 6 снежня ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А.С. Пушкіна. Гэта было не простае падсумаванне зробленага за год, а сапраўднае паэтычнае асэнсаванне – ці пераасэнсаванне – падзей той далёкай вайны.

I. Клімковіч і Ю. Новік

Разам з працамі Генадзі Драздова, Анатоля Бяляўскага, Віктара Барабанцава ды іншых мастакоў наведнікі змаглі пабачыць і карціны Яўгена Шунайкі. Менавіта ён стаў аўтарам ідэі і ініцыятарам стварэння выстаўкі, а яе арганізацыяй займаліся Віка Трэнас і Юлія Новік.

Дэманструюцца таксама творы мастакоў Наталлі Бе-

лавокай (роспіс па ляўкасе), Уладзіміра Сайко (жывапіс), Міколы Аўчыннікава (акварэль), Рыгора Мяжурова (акварэль), Віктара Мікіты (графіка), Уладзіміра Сытчанкі (камп'ютарная графіка).

Я. Шунайка адзначыў, што тэму вайны 1812 года не распрацоўвалі ўжо даволі даўно. Адной з апошніх працаў, звязаных з ёю, была

кампазіцыя Яна Дамеля «Адступленне французў праз Вільню». Паводле замовы імператара Мікалая I займаўся гэтай тэмай мастак Януарый Сухадольскі – але, на думку галоўнага арганізатара выстаўкі, гэта быў афіцыйны падыход да гісторыі. «А мы зрабілі ўсё ад душы, – кажа Яўген Шунайка. – Гэта не сацыяльны заказ, мы хацелі ўшанаваць памяць тых, хто быў звязаны з гэтай вайной – ну і каб сумленне было чыстае».

Згрызоты сумлення ўдзельнікам выстаўкі пагражаць, думаецца, не павінны – да арганизацыі мерапрыемства яны падыйшлі з сур'ёзнасцю, якая ў выніку не прывяла да банальнасці. Так, да прыкладу, навуковы супрацоўнік Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» Віталь Быль зірнуў на гісторыю «суб'ектыўна, непрафесійна і метадалагічна няправільна – адным словам, творча» – ён чытаў удзельнікам імпрэзы не глыбоканавуковую лекцыю, а ўласныя вершы. Высветлілася: вершаскладанне – не горшы занятак для гісторыка. А змястоўны экскурс у мінулае для слухачоў зрабіў журналіст і краязнаўца Анатоль Валахановіч, які нагадаў пра самыя значныя падзеі вайны 1812 года. Падтрымала яго даследчыца беларускай міфалогіі Ірына Клім-

ковіч, распавёўшы пра тыя легенды, што ўжо два стагоддзі жывуць на нашай зямлі. Добрым дадаткам сталі бардаўскія песні Уладзіміра Еўтуха.

Яшчэ адной адметнасцю імпрэзы стала магчымасць паглядзець на падзеі тых часоў вачыма жанчынаў – сучасных, дасведчаных у самых розных сферах. Кожная з іх зрабіла гэта па-свойму. Паэтка Валерыя Кустава разважала пра вайну ўнутры кожнага чалавека. Даследчыца беларускай літаратуры, маладая паэтка і мастачка Аксана

Ючкавіч зазначыла, што і на вайне жанчына насуперак усяму застаецца жанчынай – той, хто захоўвае жыццё. А Вольга Акуліч, лідар рок-гурта «Верасень», даверыла свае думкі песням, якія з удзячнасцю былі прынятыя слухачамі.

Вось так адно са шматлікіх скрыжаванняў гісторыі сабрала разам зусім розных людзей – і, магчыма, якраз дзякуючы непадабенству гэтай сустрэчы і стала асаблівай, незвычайнай, непаўторнай. Беларусь на раздарожжы – гэта беларусы на раздарожжы. Так было цягам многіх, неспакойных, стагоддзяў...

Ніна КАЗЛЕНЯ,
фота аўтара

Г. Драздоў, «Пакінуты беларускі дом»

На тым тыдні...

✓ **5 снежня** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы пры падтрымцы Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь адбыўся **літаратурны вечар «Янка Купала ў дыялогу культур»**. Запрошанымі на мерапрыемства былі прадстаўнікі дыпламатычнага корпусу, акрэдытаванага ў нашай краіне, якія прачыталі вершы класіка на родных мовах. Падрабязней – на стар 3.

✓ **7 снежня** ў Мінскай гарадской бібліятэцы імя Цёткі адбылося **святаванне 10-годдзя вядомай суполкі «Літаратурнае прадмесце»** – паводле словаў яе кіраўніка Людмілы Рублеўскай, «літаратурнага дому сямейнага тыпу». Да юбілею ў выдавецтве «Кнігазбор» выйшаў аднайменны зборнік з твораў 29-і сяброў суполкі.

✓ **8 снежня** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ў рамках праекта «Музейныя лабірынты» запрасіў самых энергічных і цікаўных прыняць удзел у **Дні актыўнасці «Вітрыны гарадскога жыцця пачатку ХХ стагоддзя»**.

Удзельнікам прапанавалі арт-дзею «Гукі ў фарбах», пад час якой кожны наведнік атрымаў магчымасць дакрануцца да таямніцы ўзнікнення палотнаў, што нараджаюцца з музыкі пад пэндзлем мастакоў, і перадаць фарбамі свае пачуцці і настрой. Свята музыкі гасцям Купалавага дома падарылі В. Сямашка, С. Башлыкевіч, фальклорны гурт «Гуда», фольк-рок гурт «Alta Mente» і К. Ваданосава, гурт «Нельга забыць» і М. Бараноўскі. Арт-дзея завяршылася імправізаваным аўкцыёнам, які дазволіў кожнаму ахвотнаму стаць уладальнікам мастацкага шэдэўра, і інш. На імпрэзе дзейнічалі таксама фотаатэлье «Дом Адольфа Быкоўскага» і майстар-клас «Салон "У Паўлінкі"».

✓ **8 снежня** ў Мінскай гарадской бібліятэцы № 20 адбылася **літаратурна-мастацкая вечарына, прысвечаная 100-годдзю** з дня нараджэння вядомага ўкраінскага паэта, лаўрэата Шаўчэнкаўскай прэміі **Андрэя Малышкі** – аўтара знакамітай «Песні пра ручнік» і інш.

✓ **9 снежня** ў дзень нараджэння беларускага класіка Максіма Багдановіча ў Мінску адбыўся **мітынг і ўскладанне кветак** да помніка паэту. На ўрачыстасцях прысутнічалі і выступілі дырэктар Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Т. Шэляговіч, паэты, навукоўцы, грамадскія дзеячы В. Рагойша, Н. Гальпяровіч, У. Гілеп, Э. Агуновіч і інш.

Агмень з цемры вечнасці

Гісторыя – навука аб мінулым, скрозь напоўненая шматлікімі таямніцамі: летапісцы-храністы занатоўвалі падзеі слугуючы сваім уладарам, бо цалкам былі залежныя ад іх. Гістарыяграфія зайсёды абапіралася на ідэалогію кіруючай эліты.

Чым больш часу аддаляе нас ад варункаў мінулага, тым больш аб'ектыўнымі і слухнымі паўстаюць падзеі ў рэкан-

струкцыях сучасных навукоўцаў, узброеных найноўшымі метадалогіямі і тэхналогіямі спасціжэння гістарычнай ісціны. Напрыклад, аналіз генафонду народаў, а таксама дадзеныя антрапалогіі, этнаграфіі, псіхалогіі сведчаць, што ліцвіны-беларусы – гэта славяназаваныя заходнія балты, а рускія – славяназаваныя фіны.

Мэта гэтых нататак – спроба проста даступнай мовай прыадкрыць старонкі мінулага Івянца на аснове апошніх выпадковых археа-

лагічных знаходак, новых дакументальных звестак і візуальна наблізіць чытача да храналагічнай паслядоўнасці ўспрымання матэрыялаў, не прэтэндуючы на канчатковыя высновы.

Рарытэты археалогіі сведчаць, што на тэрыторыі Івянца людзі жылі пачынаючы ад позняга неаліту (канец 3 тысячагоддзя да н.э.) і да ранняга жалезнага веку (канец 1 тысячагоддзя да н.э.). Каменная свідраваная адшліфаваная баявая сякера і аналагічная прылада (часткова пашкоджаная), а таксама рубіла-разец і наканечнікі стрэлаў з крэмнію апавядаюць, што далёкія прашчыры займаліся паляваннем, рыбалоўствам, збіральніцтвам і часткова падсечным земляробствам. Светапогляд насельнікаў сфармаваўся на стыхійных з'явах прыроды: яны пакланяліся агню, вадзе і нябесным свяцілам, што вылілася ў трывалую сістэму дахрысціянскіх культураў, водгулле якіх далятае да нас і ў XXI ст.

(Заканчэнне на стар. 6)

Кніга віцебскіх музеяў

Напрыканцы лістапада ў Віцебскім дзяржаўным універсітэце імя П.М. Машэрава на пасяджэнні клуба «Краязнавец» адбылася прэзентацыя новай кнігі гісторыка Мікалая Півавара «Музеі Віцебска на пачатку ХХІ ст.»

Ідэя напісання кнігі прыйшла краязнаўцу пад час працоўнай паездкі ў Маскву, дзе ў рукі яму патрапіла кніжка-даведнік пра музеі расійскай сталіцы. Яна здалася гісторыку вельмі карыснай і практычнай, бо, прыехаўшы ў незнаёмы горад, звычайны вандройнік цікавіцца знакамітымі мясцінамі ды музеямі. Адно толькі непакоіла Мікалая – няма такой кнігі ў віцебчанай, горад якіх здаўна славіцца шматвяковай гісторыяй.

Напісанне кнігі патрабавала ад аўтара выпрацоўкі крытэрыяў, працы з друкаванымі і вуснымі крыніцамі, здабычы патрэбнай інфармацыі ў архівах. Так, у Віцебску гісторыкам налічана 124 музеі, 15 з якіх – дзяржаўныя. У кнігу ўключаная інфармацыя пра 6 музеяў, якія знаходзяцца ў наваколлі горада, а таксама год адкрыцця, кантактныя тэлефоны, па якіх можна замовіць экскурсію. Аўтарам пададзены спіс перспектывных месцаў для стварэння музеяў у абласным цэнтры.

Гістарычны нарыс, што змешчаны ў кнізе, мае звесткі пра музеі Віцебска з XVI па XXI ст. У нарысе можна пачытаць пра тое, што адзін з пер-

шых музейных збораў меў купец Іаан Сабольнікаў (1763–1836) – менавіта з гэтага часу прынята адлічваць гісторыю музеяў у Віцебску.

Пад час прэзентацыі аўтар прыгадваў цікавыя факты, якія яму пашанцавала знайсці. Напрыклад, тое, што ў ВДУ ў біялагічным музеі знаходзіцца адзінае ў Беларусі чучала белага мядзведзя. Здзівіў і той факт, што ў музеі Нацыянальнага банка Беларусі вольнага на-

ведвання не існуе (на экскурсію трэба загадзя запісвацца, а пасля неабходна атрымаць афіцыйны дазвол).

Словы падзякі аўтар выказаў выдавецтву Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта, намаганнямі якога кніга і пабачыла свет. Вельмі ўдзячны М. Півавар людзям, якія дапамагалі яму ў працы над кнігай: Аляксандру Волкаву, Раману Воранаву, Анатолю Дулаву, Пятру Падгурскаму, Юрыю Чарняку, а таксама фатографу Аляксандру Арцем'еву, які з вялікім энтузіязмам і бясплатна ўзяўся за афармленне вокладкі.

У хуткім часе М. Півавар плануе выставіць кнігу ў форме сайта, а таксама перавесці ў электронную форму (DVD). «Мною падрыхтаваная яшчэ адна падобная кніга, – паведаміў Мікалай, – якая прыкладна будзе называцца «50 музеяў Віцебска з малюнкамі», матэрыял ўжо звярстаны, засталася толькі выдаць».

Надзея ЗУЕВА,
студэнтка ВДУ
імя П.М. Машэрава

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 20 — год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____ (паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____ (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі _____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі _____ руб.	

на 20 — год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____ (паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____ (прозвішча, ініцыялы)

Індывідуальная падпіска

Індэкс 63320

1 месяц	15 850 руб.
3 месяца	47 550 руб.
6 месяцаў	95 100 руб.

Ведамасная падпіска

Індэкс 633202

1 месяц	16 196 руб.
3 месяца	48 588 руб.
6 месяцаў	97 176 руб.

*Вытисвайце самі, далучайце сяброў і калегаў.
Будзьма разам!*

Дыялог на мове Купалы

«Занімай, Беларусь маладая мая, свой пачэсны пасада між народамі!» – пісаў калісьці Янка Купала і сам рабіў для гэтага ўсё магчымае. Творы беларускага песняра перакладзеныя амаль на сто моваў свету. У розных куточках Зямлі гучаць яго бессмяротныя словы...

І не дзіўна, што вечарына, якая праходзіла 5 снежня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы, мела за мэту дыялог культураў. І гэты дыялог сапраўды адбыўся. Прадстаўнікі дыпламатычнага корпуса, якія бралі ўдзел у імпрэзе, чыталі вер-

можна выдатна зразумець адно аднаго.

Першы ж верш, які прачытаў былі Міністр культуры Павел Латушка, стаўся, як адзначыў сам выступоўца, сімвалічным:

*І прыйдзе новых пакаленняў
На наша месца чарада
Судзіці суд, ці мы сумленна
Жыццё прайшлі...*

Самы вядомы, напэўна, верш Купалы «А хто там ідзе?» прагучаў на імпрэзе і ў музычным выкананні дацэнта Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Наталлі Сазановіч ды артысткі тэатра оперы і балета Ірыны Гаўрылковіч.

З гэтым жа вершам была звязаная і яшчэ адна прыемная навіна літаратурнага спаткання – ён загучаў ужо на васьмідзiesiąці трох мовах. На славацкую верш «А хто там ідзе?» пераклаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Славацкай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Мар'ян Сэрватка. Як зазначыў намеснік Міністра культуры Тадэвуш Стружэцкі, рукапіс з перакладам верша стане яшчэ адным унікальным шэдэўрам музея і зойме належнае месца ў яго фондах.

**Мар'ян Сэрватка,
Славакія**

А сам спадар пасол расказаў удзельнікам імпрэзы, што пад час працы над перакладам нават убачыў у сне... Янку Купалу. Адным словам, цяпер М. Сэрватка можа ўслед за паэтам шчыра сказаць: «Мне сняцца сны аб Беларусі».

Напрыканцы вечарыны дыпламы сяброў музея атрымалі М. Сэрватка, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Чэшскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Іржы Карас, былы Пасол Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Румынія Анатоль Бутэвіч, а таксама – П. Латушка, у адрас якога прагучала нямала добрых словаў. Асаблівую ўдзячнасць выказала дырэктар музея Алена Ляшкова: «Нам з вамі было заў-

Данг Хыу Чан, В'етнам

сёды камфортна працаваць. Не скажу, што спакойна, але гэта быў вельмі творчы працэс!». Дарэчы, у дыпламе П. Латушка значыўся яшчэ як міністр культуры – такая вось атрымалася шматзначная недакладнасць. Зычанны прызначанаму Надзвычайнаму і

Паўнамоцнаму Паслу ў Французскай Рэспубліцы былі простыя і шчырыя: «Каб у Вашым сэрцы заўсёды быў Купала і каб Вы ішлі па жыцці са святым словам – Беларусь».

**Ніна КАЗЛЕНА
Фота аўтара**

**Манодж Кумар Бхарці,
Індыя**

шы Купалы на сваіх родных мовах: нямецкай, кітайскай, турэцкай, хіндзі – усяго іх прагучала блізу двух дзясяткаў. Але, як высветлілася, нават размаўляючы на розных мовах моваю Купалы,

**Георге Солтан,
Малдова**

**Хандэ Каршыкая-Эрсой,
Турцыя**

Школьнае краязнаўства

Наша «Этнашкола» — збіральніца спадчыны Палатоўскага краю

Сёння ў вучняў і педагогічнага калектыву Палатоўскай дзіцячага сада – сярэдняй школы Полацкага раёна з'явілася патрэба ў вызначэнні паняцця «родны куток», ведах па гісторыі сваёй мясцовасці, свайго радаводу, культуры і традыцыяў месцічаў. У гэтым накірунку і працуе настаўніца беларускай мовы і літаратуры, кіраўнік краязнаўчага клуба «Спадчына» Людміла Аляксееўна Качарагіна. З яе дапамогаю нам пашанцавала далучыцца да народнай творчасці. 10 гадоў у рамках абласнога творчага праекта працуе «Этнашкола». Пачынаючы з першага класа, а нярэдка і з дзіцячага садка, дзеці вучацца танцаваць мясцовыя танцы, развучваюць рэгіянальныя абрадавыя і пазаабрадавыя песні. На ўроках мы вучымся правільнаму вымаўленню, выконваем практыкаванні па пастаноўцы дыкцыі. А развучаныя элементы мясцовых абрадаў прадстаўляем на сцэне або ў музеі каляндарна-абрадавых традыцыяў. Самым значным з'яўляецца тое, што мы на любой адкрытай пля-

цоўцы можам паказаць свята, абрад, уцягваючы ў сваю гульню ўсіх прысутных. Вывучэнне і асэнсаванне традыцыйнай культуры нашага краю неразрыўна звязанае з дзейнасцю краязнаўчага клуба «Спадчына» і ўзорнага фальклорнага гурта «Знічка».

Багатая фальклорная спадчына Палатоўскага краю даследуецца настаўнікамі і вучнямі, матэрыялы іх служаць добра ілюстрацыяй да ўрокаў па роднай літаратуры, гісторыі Беларусі, факультатыва на курсе «Полаччына – мой родны край», для заняткаў па фальклорных спевах, танцах, для правядзення экскурсіяў у музеі каляндарна-абрадавых традыцыяў. Вялікая выхаваўчая роля фальклору ў тым, што ён сцвярджае дабро, справядлівасць, любоў да роднага краю, мовы.

Даследчыя экспедыцыі даюць магчымасць вывучаць гісторыю, культурнае жыццё, традыцыі. А дапамагаюць у гэтым людзі, якія жывуць у вёсках і з'яўляюцца носьбітамі традыцыйнай культуры. Яны перадаюць яе ў амаль што не-

кранутым выглядзе. Можна сцвярджаць, што любы фальклорны гурт – гэта адна з формаў адкрытай, даступнай кожнаму сістэмы далучэння да духоўнай і матэрыяльнай традыцыйнай культуры свайго краю. А фальклорныя мерапрыемствы розных узроўняў падштурхнулі больш дасканалы вывучаць і ўкараняць у жыццё звычаі і побыт нашых продкаў.

Значны крок у гэтай справе зрабілі арганізатары фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня». Фестываль стаў важным крокам на шляху захавання, засваення і перадачы мастацкага вопыту продкаў сённяшняму пакаленню. Ён падштурхнуў нас да творчай працы: сустрэчы з носьбітамі фальклору і народнымі майстрамі; экспедыцыі па вывучэнні роднага краю; збор прадметаў побыту для нашага музея; запіс паданняў і легендаў, якія раскрываюць назвы населеных пунктаў, азёраў, урочышчаў, хутароў. На аснове сабраных матэрыялаў створаная фанатэка, адбываюцца прэзентацыі свя-

таў, праходзяць сустрэчы з носьбітамі фальклору і народнымі майстрамі. Матэрыялы вандровак сталі прадметам для даследчай працы «Музей каляндарна-абрадавых традыцыяў і народнае свята», «Ручнік у побыце беларуса», «Паданні Палатоўскага краю» і г.д. Усе працы сталі дыпламантамі на абласных і рэспубліканскіх конкурсах. У сучасным выхаваўчым працэсе асобныя абрады традыцыйнага народнага календара здольныя добра замацоўваць у вучняў пачуццё любові да роднай зямлі, павагу да сваіх каранёў, гуманнае стаўленне да чалавека і ўсяго жывога, еднасць са сваім народам.

З часткаю сабраных нам матэрыялаў хочам пазнаёміць і чытачоў «Краязнаўчай газеты».

Вельмі шкада, што на фестывалі «Берагіня» сёлета не было конкурсу апавядальнікаў народнай прозы, турніру салістаў. Хочам выказаць удзячнасць Мікалаю Аляксеевічу Козенку, які ўжо доўгі час з намі супрацоўнічае, дапамагае ў падрыхтоўцы і правядзенні фальклорнага фестывалю. Яго парады вельмі слушныя, і мы стараемся іх прытрымлівацца.

**Святлана САЛЬНІКАВА,
вучаніца Палатоўскай
дзіцячага сада – сярэдняй школы,
Полацкі раён**

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

Пасля смерці Якуба Коласа адна з плошчаў г. Мінска была перайменавана ў гонар народнага паэта Беларусі. У 1972 г. на цэнтральнай частцы плошчы быў усталяваны помнік пісьменніку.

Назваце яе былую назву і аўтара гэтай скульптурнай кампазіцыі, а таксама герояў Коласаўскіх твораў, якіх мастак увасобіў у камені.

Да ведама чытачоў: гэта апошняе пытанне, прысвечанае Якубу Коласу. Чакаем вашыя адказы да 18 снежня ўключна. Пры падвядзенні вынікаў віктарыны ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

Купалаўска-коласаўскі краязнаўчы трыпціх

1. Вязынка, 1957 год...

Ішоў 1957 год. Краіна яшчэ не зусім залячыла раны, нанесеныя адносна нядаўна адгрымелай вайною. Не зацягнуліся рубцы траншэяў, большакі акупаў, паабпал дарог яшчэ валяліся абгарэлыя шкіды вайсковай тэхнікі. Неставала ежы, вопраткі, сялянам не выдавалі пашпарты, працавалі яны ў калгасах не за грошы, а за нішчымныя працадні... І ўсё ж у тагачасным небагатым жыцці існавалі светлыя моманты, своеасаблівыя «прадушныя», якія – пры катэгарычнай забароне рэлігійных святаў – прыносялі ў чалавечае існаванне пэўныя мэтазгоднасць, духоўнасць і радасць. Аднымі з такіх «прадушных» былі юбілей класікаў нацыянальных літаратураў, якія, трэба сказаць, адзначаліся шырока і годна, на самым высокім партыйным і ўрадавым узроўні. У нас, у Беларусі, гэта найперш юбілей Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Улетку 1957 года святкавалася 75-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Жыла яшчэ яго жонка Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, цёця Уладзя, як яе звычайна не толькі за вочы, але і ў вочы называлі ўсе, ад малаго да старога. Сілай свайго аўтарытэту, нестарэючай энергіі (усё-такі ў яе жылах пульсавала і французская кроў!) яна запальвала павагай да песняра ўсіх, ад каго залежала яго годнае ўшанаванне. У цяперашнім парку імя Янкі Купалы на месцы спаленай фашыстамі хаты аўтара слаўтай «Паўлінкі» пачаў узводзіцца новы двухпавярховы будынак для Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы (будуецца было завершанае ў 1959 годзе). У самой жывы Вязынцы, што знаходзілася на тэрыторыі тагачаснага калгаса імя Янкі Купалы, у хаце, дзе нарадзіўся песняр, яшчэ ў 1948 годзе быў адкрыты філіял купалаўскага музея, якім, як і самім музеем, загадвала У.Ф. Луцэвіч. З таго часу кожны год, звычайна ў нядзелю, самую блізкую да дня нараджэння Янкі Купалы, цёця Уладзя наладжвала ў Вязынцы святкаванне імянінаў народнага паэта. На гэтае свята яна запрашала вядомых беларускіх пісьменнікаў, артыстаў. У калгасным клубе наладжвалася ўрачыстая вечарына. Грымеў сапраўдны фест,

які для людзей замяняў забароненае святкаванне блізкага Купалля і на які сыходзіліся і з'язджаліся не толькі з былых Радашковіцкага раёна і ўсёй Маладзечанскай вобласці (куды адміністрацыйна тады ўваходзіла і Вязынка, і Ракаў), але з Мінска і іншых мясцінаў Беларусі. Нярэдка гасцямі такіх святаў былі дзеячы культуры Расіі, Украіны, Літвы, Польшчы. Жыхары Вязынкі, суседніх Сяледчыкаў, Гурнавічаў пасля вечарыны паважных гасцей звычайна «разбіралі» па хатах, і свята працягвалася да самай раніцы...

Так адзначаліся звычайныя дні нараджэння Янкі Купалы. А 1957 год быў жа юбілейны. Да юбілею Янкі Купалы (і, відаць, не без уплыву Уладзіславы Францаўны) быў прымеркаваны тыдзень украінскай літаратуры ў Беларусі. Ужо на другі дзень пасля прыезду ўкраінскія пісьменнікі – а сярод іх былі Андрэй Малышка, Леанід Навічэнка, Тарэнь Масэнка, Мікола Нагнібеда, Платон Варанько і іншы – пазнаёміліся з Мінскам, сустрэліся з Марыяй Дамінікаўнай і Леакадзіяй Дамінікаўнай – роднымі сёстрамі песняра, усклалі кветкі да яго помніка, удзельнічалі ў гарадскім літаратурным вечары. Уладзіслава Францаўна як гасцінна гаспадыня прыняла ўкраінцаў у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы (ён размяшчаўся тады ў некалькіх пакойчыках мінскага Дома пісьменнікаў па вул. Энгельса, 21).

Вязынку ўкраінскія пісьменнікі наведвалі ў пятніцу 28 чэрвеня. Сустрэкаць гасцей сабраліся члены сельгасарцелі імя Янкі Купалы, моладзь, вучні мясцовай школы. Калі з-за павароту паказалася калона легкавых аўтамабіляў, наперад выйшаў адзін са старэйшых калгаснікаў Іван Бізюк і працягнуў гасцям на вышытым ручніку хлеб-соль, які прыняў Андрэй Малышка. Вучні ўручылі гасцям букеты кветак. Затым гасці ў суправаджэнні Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Піліпа Пестрака і іншых беларускіх пісьменнікаў накіраваліся да мемарыяльнай хаты-музея Янкі Купалы. Тут Андрэй Малышка ўсхвалявана прачытаў свой верш, прысвечаны народнаму беларускаму песняру, сказаў пра значэнне творчасці Янкі Купалы для ўкраінскай літаратуры. Іван Шамякін звярнуўся да гасцей са словамі прывітання. У адказ вы-

ступіў Леанід Навічэнка. Ён падзякаваў прысутным за цёплую сустрэчу. У заключэнне выступіла Уладзіслава Францаўна. Гасці аглядзелі экспанаты хаты-музея, пакінулі запіс у кнізе водгукаў...

Цёця Уладзя запрасіла ўкраінскіх пісьменнікаў і на юбілейную вечарыну, што мелася адбыцца ў той жа Вязынцы праз два дні. І ў якой мне, тагачаснаму дзевяцікласніку Ракаўскай сярэдняй школы, пашчасціла прыняць удзел. Вось як гэта ўспамінаецца.

... Дваццаць дні чэрвеня. З кніжкаю падахай і пужкаю ў руках адпасаваў ў полі радоўку. Раптам бачу: здалёку напярэці праз жніўе, сенажаць, балацявіну бяжыць нейкі хлопец. Калі падбег бліжэй – пазнава: Сцёпа Доўнар, мой аднакласнік, сын школьнай тэхнікі. Задыханы, працягвае мне нейкую паперу. Тэлефанаграма (тады ў Ракаве тэлефон быў толькі ў сельсаветах ды школе). Аказваецца, з рэдакцыі нашай раённай газеты «Сцяг Ільіча» званіў яе адказны сакратар Адам Восіпавіч Мальдзіс. У Вязынцы наладжваецца святкаванне юбілею Янкі Купалы. Жонка паэта Уладзіслава Францаўна вельмі просіць, каб на юбілейнай вечарыне, якая павінна транслявацца па абласным радыё, з вершам пра паэта абавязкова выступіў нехта з мясцовых паэтаў. Адам Мальдзіс, які надрукаваў ужо некалькі маіх вершаў у раёнцы, гэтую місію ўсклаў на мяне...

Не варта і казаць, што з той хвілінкай каровам настала воля вольная – у маёй галаве пачалі раіцца радкі верша. Да вечарыны ж заставаўся ўсяго нейкі тыдзень!.. Не стану і апісваць, як я ехаў да Вязынкі, куды з Ракава дабрацца можна было толькі праз Мінск. Тады з Ракава да Мінска аўтобусы не хадзілі, «папуткі» ж высаджвалі пасажыраў на ўскарае горада. Электрычка яшчэ не было. Не было і прыпынку каля Вязынкі. Рэдкія цягнікі спыняліся на станцыі Радашковічы, а гэта да роднага кута паэта чатыры кіламетры па шпалах... Аднак жаданне пабываць на вечарыне, на ўласныя вочы пабачыць саму жонку Янкі Купалы Уладзіславу Францаўну, урэшце, не падвесці старшыню нашага раённага літаратурнага аб'яднання Адама Мальдзіса было такім моцным, што я перамог і дарожныя цяжкасці, і страх заблудзіцца ў Мінску, у якім я быў ці не першы раз, і натуральнае маё хва-

ляванне – я ж упершыню выступаў перад такой аўдыторыяй...

Вечар умела вяла цёця Уладзя. Яна прадставіла ганаровых гасцей, якія сядзелі ў прэзідыуме, давала слова выступаўцам. Прысутнічаў на тым вечары і Адам Мальдзіс. З ім мы сядзелі побач на лаве мясцовага клуба. Ён увесь час падбадзёрваў мяне, неаперанага вясковага школьніка, які – памятаецца – ад страху гатоў быў нават уцячы з залы. Нарэшце цёця Уладзя назвала маё прозвішча, і я, страшэнна хвалючыся, усё ж выйшаў на сцэну, гучна і выразна (так вучыў Мальдзіс), пачаў чытаць свой верш «Земляком сваім я ганаруся»:

*Земляком сваім я ганаруся,
Ён уліў у песню сэрца жар.
Наш Купала славу Беларусі
Словам срэбразвонным
памнажай.*

*Словам тым, што ў час
былой нядолі
Клікала за праўду ісці у бой,
Каб ліхіх часін не стала болей,
Каб лунала і часце над зямлёй.
Ганаруся словам тым, якое
Заклікала светлых дзён прыход.
Гэта слова сэрца маладога
Навучае, як любіць народ.
Наш Купала песню склаў такую,
Для якой нішто стагоддзяў час.
Яго голас мы заўсёды чуем,
Хоць яго няма даўно між нас.
Земляком сваім я ганаруся,
Ён уліў у песню сэрца дар.
Наш Купала славу Беларусі
Словам срэбразвонным
памнажай.*

Цёця Уладзя пасля чытання верша мяне са сцэны не адпусціла, абняла, пацалавала, пасадзіла ў прэзідыуме побач з сабой. Значыць, не падвёў ні Мальдзіса, ні землякоў Янкі Купалы!

Не адпусціла мяне Уладзіслава Францаўна і пасля вечарыны. Разам з некалькімі беларускімі і ўкраінскімі пісьменнікамі яна была запрошаная на гасціну ў адну з мясцовых сялянскіх хатаў. «Павячэраць і пераначаваць» узяла з сабой і мяне. Па дарозе распытала, у якім класе вучыся, куды думаю паступаць, хто мае бацькі. Запрасіла завітаць у будынак новага купалаўскага літаратурнага музея, які «ўрэшце ўсё ж дабудуем!»

Крыху перакусіўшы за святочным сялянскім сталом, папрасіў гаспадыню хаты паслаць мне пасцель. Ды дзе быў той сон! Амаль да раніцы чуліся за сцяною пакоя тосты, жарты, песні... А ранічкай, толькі каровы ў поле, я ўжо шураваў па шпалах у напрамку станцыі Радашковічы, каб – зноў жа праз Мінск – дабрацца ў свой Ракаў...

Вячаслаў РАГОЙША
(Працяг цыкла будзе)

Казкі XXI стагоддзя

У гэтай серыі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла новая кніга Алеся Карлюкевіча «Зорны шлях белых гарлачыкаў». На гэты раз аўтар асабліва парадаваў юных чытачоў – кнігу складаюць чудоўныя казкі.

Героі твораў А. Карлюкевіча падарожнічаюць па нашай роднай краіне і па ўсім свеце. Здараецца, што ў сваіх вандроўках яны трапляюць у розныя неверагодныя гісторыі, а каб выблытацца, ім патрэбны веды, прычым не толькі па географіі, але і па гісторыі, фальклоры, дакладных навук. Гэтая кніга будзе цікавай не толькі для маленькіх, але і для дарослых чытачоў.

**Міхась КАВАЛЁЎ,
г. Рагачоў**

Арт-кафе дзейнічае!

Ужо традыцыйнымі сталі літаратурна-музычныя вечарыны ў Гомельскім гарадскім цэнтры культуры, што па вуліцы Ірынінскай. Мерапрыемствы праходзяць цікава і змястоўна. Ужо некалькі гадоў абавязкі вядучага «Арт-кафэ» паспяхова выконвае Дзіма Нілаў, які ўсяляк імкнецца гуртаваць мясцовую творчую інтэлігенцыю, падтрымліваць і рэкламаваць маладыя таленты. У «Арт-кафэ на Ірынінскай» рэгулярна ладзяцца прэзентацыі новых выданняў, заўсёды гучаць песні ў выкананні мясцовых бардаў і спевакоў. Тут можна таксама пачуць і творы выбітных пісьменнікаў, пры жаданні нават набыць новыя кнігі, буклеты.

А нядаўна адбылася чарговая вечарына-прэзентацыя першага паэтычнага зборніка «Волна» Наталлі Царанковай (пра якую пісала на сваіх старонках «КГ»). Маладую паэтку павіншавалі родныя, сябры, мясцовыя пісьменнікі.

Галіна РОШЧАНКА

Прыкметнаю падзеяй у айчынай мемуарыстыцы з'яўляецца выданне кнігі «Максім Танк. На камні, жалезе і золаце: успаміны, эсэ, прысвячэнні». Адметна, што гэта супала са 100-годдзем з дня нараджэння народнага паэта Беларусі. Укладальнік тома – Уладзімір Казбярук. У шэрагу аўтараў успамінаў (а яны сабраныя ў раздзеле «Пад Нарачанскім знакам») – Янка Брыль, Іван Шамякін, Васіль Вітка, Мікола Аўрамчык, Васіль Зуёнак, Алесь Пісьмянкоў, Арсень Ліс, Радзім Гарэцкі, Леанід Дранько-Майсюк, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Казбярук, Якаў Хелемскі, Людміла Рублеўская, Віталь Скалабан, Алег Лойка ды іншыя. Амаль трыццаць аўтараў. Несумненна, пра Танка маглі б напісаць (мо і напісалі) і іншыя пісьменнікі, дзеячы культуры, ды і прадстаўнікі навукі, вытворчасці, мо нават дзяржаўныя і партыйныя кіраўнікі. Уладзімір Казбярук, зрабіўшы, несумненна, вялікую працу па зборы напісанага пра паэта, усё ж у асноўным абмежаваўся прадстаўленнем пісьменніцкіх уяўленняў пра Максіма Танка. Шкада, што не патрапілі ў кнігу і ўспаміны блізкіх Яўгена Іванавічу людзей, родзічаў. Так, раней за Танка памерлі яго жонка, дачка, сястра, муж сястры – перакладчык Язэп Семяжон. І тым не меней успаміны сваякоў, а яшчэ старонкі памяці, узноўленыя людзьмі, якія стасаваліся з геніяльным мастаком слова на Мядзельшчыне, у Пількаўшчыне, маглі б упрыгожыць зборнік.

Найболей грунтоўным нарысам падаецца ўспамін народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна – «На камні, жалезе і золаце». «З Максімам Танкам я не быў так блізка, як з Андрэем Макаёнкам. Але роўна паўстагоддзя мы ішлі плячо ў плячо ў адной шарэнзе, па адной дарозе, да адной і той жа мэты. Не дайшлі. Але гэта ўжо іншая тэма, сумная», – зазначае Іван Пятровіч. І далей: «Галоўнае, што ў асобе Яўгена Іванавіча я з першай сустрачы і да апошняй бачыў Чалавека з вялікай літары, асобу і паэта, зноў-такі з вялікай літары. Таму напісаць пра яго мяне вымушае і сяброўская вернасць, і абавязак літаратара, які доўгі час знаходзіўся ў эпіцэнтры жыцця і барацьбы вялікага і яркага адрэзка ў гісторыі нацыянальнай літаратуры, культуры». І. Шамякін падрабязна ўзнаўляе найболей яркія эпізоды з жыцця творцы. Як правіла, расказвае пра тое, што вядома было толькі

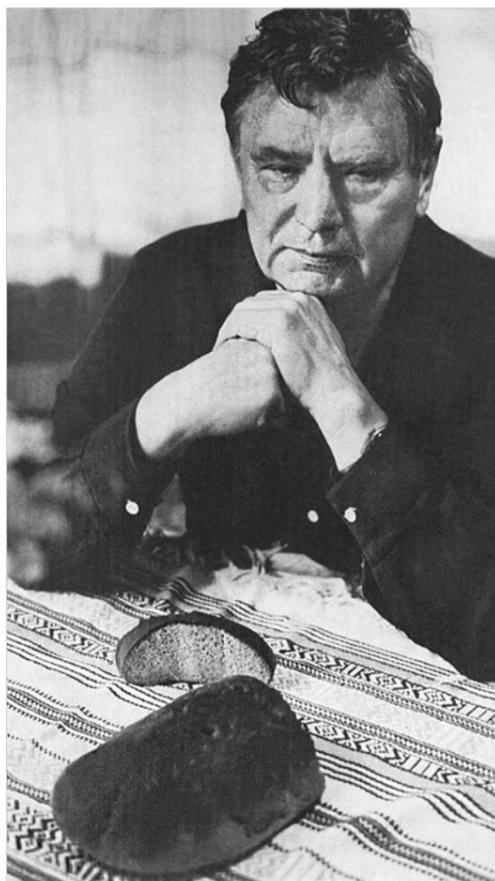
Калі горыччу перапоўнена сэрца...

яму, уважліваму і да пісьменніцкага жыцця раманісту. А гэта – і яркія фрагменты з сумесных творчых камандзіровак у розныя краіны і савецкія рэспублікі. Вось адзін з тых адрасоў: «Увосень адна тысяча дзевяцьсот пяцьдзесят пятага года ў Польшчы прайшлі Дні беларускай літаратуры і мастацтва. Камандзіраваны туды былі шэсць пісьменнікаў: Пятрусь Броўка, Максім Танк, Аркадзь Куляшоў, Піліп Пястрак, Янка Брыль і я. Тэатр Янкі Купалы. Да большасці з нас гэта была першая замежная паездка...». Іван Пятровіч расказвае пра таварыша, паплечніка далікатна, з вялікай павагаю, тым самым падае добры прыклад узнаўлення памяці. Нельга без хвалявання чытаць старонкі пра трагічныя моманты ў жыцці Максіма Танка, пра страту ім дачкі і жонкі.

Асобна вылучаюцца ўспаміны, эсэ, напісаныя літаратуразнаўцамі, гісторыкамі літаратуры. Выдатна, што ў кнізе выступаюць тыя, хто прысвяціў творчасці Танка асобныя кнігі, манаграфіі: Вячаслаў Рагойша

(«Поэзии хлеб насущный»). А між тым пра Танка пісалі А. Пракоф'еў, Т. Каламіец, М. Бажан, А. Жукаўскас і іншыя. Магчыма, гэтыя заўвагі могуць падацца лішнімі. Тым болей, што, канечне ж, публікацыі згаданых аўтараў добра вядомыя ўкладальніку. Ды зноў жа заўважым: постаць Максіма Танка, абсягі зробленага ім у літаратуры вартыя шырокага звароту да яго жыццяпісу.

.....
Максім Танк – з паэтаў-вандроўнікаў, паэтаў-інтэрнацыяналістаў. Ён шмат ездзіў па свеце, шмат перакладаў, меў наўздзіў многа сяброў
.....

(кніга «Паэтыка Максіма Танка»), Мікола Арочка (у «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» яму належыць раздзел «Максім Танк»; пра паэта ён піша ў кнігах «Саюз часу і майстэрства», «Галоўная служба паэзіі», «Беларуская савецкая паэма»), Уладзімір Калеснік (кнігі «Максім Танк» і «Паэзія змагання: Максім Танк і заходнебеларуская літаратура»), Алег Лойка, Уладзімір Казбярук, Дзмітрый Бугаёў, Сцяпан Алесандравіч, Генадзь Шупенька... Але чамусьці няма ўспамінаў Мікуліча, Уладзіміра Гніламедава, Анатоля Вераб'я, Валянціны Гапавай і інш. Будзем спадзявацца, што яны знойдуць месца ў новых зборніках успамінаў пра легендарнага паэта.

Максім Танк – з паэтаў-вандроўнікаў, паэтаў-інтэрнацыяналістаў. Ён шмат ездзіў па свеце, шмат перакладаў, меў наўздзіў многа сяброў. А вось у раздзеле ўспамінаў з «замежнікаў» толькі Якаў Хелемскі апавядае пра Яўгена Іванавіча

далі вершы беларускага класіка, былі знаёмыя з ім?..

І ўсё ж праца У. Казберука з'яўляецца дастаткова сур'ёзным фундаментам для наступных крокаў па стварэнні шырокага, шматаблічнага палотнішча жыцця народнага паэта Беларусі. Істотным дадаткам з'яўляецца раздзел вершаваных прысвячэнняў – «Усё ўзяла душа без берагоў...». Адкрываецца ён вершам Якуба Коласа «Максіму Танку» (твор з падзагалоўкам «Экспромтам» напісаны ў 1948 годзе):

*Максіма, па прозвішчу Танка,
Забывь я ніяк не магу:
Паэзія светлага ранку
І нашай зямлі калыханка
Квітнее ў яго мурагу.*

*Мурог! Ды што за травіца!
І шойк у ёй мяккі, і лён,
І вечная наша крыніца
З гаючай жывіцай-вадзіцай
Ад бацькаўскіх,*

дзедаўскіх дзён!

*Нясі ж ты, мой дружа, народу
Жывучасць, гаючасць зямлі
І песні складай пра свабоду,
І больш паддавай ты ёй ходу,
Каб мы к нашым святам*

прыішлі.

У артыкуле І. Шамякіна цытуюцца такія радкі Максіма Танка:

*Калі горыччу перапоўнена сэрца,
І дыхаць і жыць немагчыма,
Здаецца,*

*Зайжды ўспамінаю
сасну*

*над абрываю,
Падсечаную нарачанскім
прылівам.*

*Сасну, што трымаецца
рэшткамі карэння*

*За грунт,
а вяршыняй сваёю высокай
Да сонечнай цягнецца
высі праменнай,*

*Над тонню смяротнай
калыша аблогі.*

Гэта – ужо з апошняга года жыцця паэта. Але следам за зямным жыццём у вялікага, сапраўднага мастака слова наступае вечнасць. І ўспаміны, якія з любоўю сабраў У. Казбярук, сведчаць: у вечны вяртай паляцела душа аднаго з лепшых еўрапейскіх паэтаў.

**Кастусь
ЛАДУЦЬКА**

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 2

Агульнавядома, што тэрыторыя сучаснай Беларусі ў IV–V стст. н.э. была заселеная плямёнамі культуры штрыхаванай керамікі – балтамі. Івянецкая зямля знаходзілася ў арэале гістарычнай Літвы (нельга атаясамліваць з сучаснай Літвой-Летувай), якая пад час Вялікага перасялення народаў у VI–VII стст. аказалася ў атачэнні дрыгавічоў і крывічоў, а ў 1220 г. сюды прыйшлі з захаду палабскія славяне – лужыцкія сербы.

Адаптацыя прышлых і ўзаемная асіміляцыя адных плямёнаў іншымі адбывалася на працягу многіх стагоддзяў як мірным, так і ваенным шляхамі. Аб'ядноўваючым фактарам служыла блізка і зразумелая вера і мова балтаў і славянаў.

На землі балтаў у X–XIII стст. накіроўваюцца місіі з захаду, каб усталяваць тут веру Хрыстову. З летапісаў вядома, што ў 997 г. чэшскі місіянер Адальберт Войцэх Пражскі загінуў ад рук балтаў. Саксонскі святы Бруна Баніфацый, арцыбіскуп і манах паводле хронікі «Кведлінбургскія аналы» быў абезгалоўлены на мяжы Русі і Літвы 9 сакавіка 1009 г. Дарэчы, гэта першы ўспамін пра Літву ў пісьмовых крыніцах.

Малавядомы на Беларусі місіянер святы Яцак Адрывонж, у гонар якога ў каталіцкім свеце дзейнічаюць дзясяткі касцёлаў і кляштароў, здзейсніў у 1235 г. паспяховае вандроўку праз Літву да прусаў, а затым у Залатую Арду і Індыю, і ў 1238-м, наведваючы Кіеў, вярнуўся ў Ватыкан. Нас тут цікавяць звесткі гэтага прапаведніка аб падарожжы ад гары Бандынскай (зараз гара Дзяржынская, самая высокая кропка Беларусі – 346 метраў над узроўнем мора) да Івянца. З яго інфармацыі вынікае, што паселішча Івянец месціцца на берэзе ракі Волма пры ўпадзенні ў яе правага прытоку рачулки Івенка. На высокім узгорку, магчыма, на гары Сідарыха, знаходзілася паганскае капішча пад шатамі свяшчэннага дуба ў гонар апякункі краю – багіні Жывы.

Манументальны ідал у выглядзе стылізаванай фігуры жанчыны сімвалізаваў цыклічнае адраджэнне жыцця прыроды і жывёлнага свету. Вянец, упрыгожваючы чало, сімвалізаваў Сонца, гронка вінаграду – пладароддзе, а яблык у руцэ – спазнанне сусвету.

Агмень з цемры вечнасці

Язычнікі аддана верылі сваім багам. На святы прыносілі ахвяры на алтар свяцілішча ў выглядзе жывёлаў. У кожным жытле захоўваліся невялікія статуэткі багоў, якім пакланяліся ў штодзённым побыце. А тая акалічнасць, што міфічная Жыва мела здольнасць пераўвасабляцца ў зязюлю і прадказваць пачатак і канец жыцця, выклікала неабходнасць вырабляць аб'рэгі ў выглядзе птушак-свістулек, бо лічылася, што мела-

кага князя Вялікага Княства Літоўскага. У гэты час ён падараваў сваю вотчыну Івянец пляменніку князю Андрэю Уладзіміравічу.

Паселішча Івянец узнікла на перакрыжаванні стратэгічных шляхоў з Наваградка на Менск і з Койданава на Вільню, і, як фарпост, выконвала кантралююча-абарончыя функцыі Літвы. А Літоўская пушча (зараз Налібоцкая) заўсёды была апірышчам вайсковай сілы і славы княства.

Тут ваяводы фармавалі свае палкі з прафесійных ваяроў-ліцвінаў. На муроўных паплавах рэчак і балотаў гадаваліся шматлікія табуны коней, якія былі асноўнай ўдарнай адзінкай тутэйшага рыцарства. На навакольных руднях выплаўлялі жалеза для вырабу ўзбраення, якое павінна было адпавядаць тагачасным патрабаванням, каб весці паспяховае абарончую барацьбу супраць Тэўтонскага ордэна, Масковіі, крымчакоў. У Івянцы квітнелі промыслы і рамёствы, інтэнсіўна развіваўся гандаль (аб чым сведчыць знойдзеная археалагам В. Шаблюком пломба, што тавар быў прывезены з Кёнігсберга).

У 1396 г., паводле «Гісторыі Хрысціянства на Літве», Вітаўт, каб заручыцца падтрымкай Папы Рымскага па ўтварэнні Каралеўства Літвы і каранацыі на трон, заснаваў шэсць касцёлаў у сваіх уладаннях, і адзін з іх у Івянцы. Цікава, што мудры князь, прыняўшы хрост па лацінскім абрадзе ў 1383 г., ніколі не бурыву язычніцкія святыні, а новыя храмы ўзводзіў у цэнтрах паселішчаў, бо сэрцам быў адданы адвечнай веры продкаў.

Пры спробе графічнай рэканструкцыі будынка касцёла, мы абпіраліся на фрагмент драўлянай канструкцыі, зафіксаванай на мацерыку пры капанні катлава на пад сучасную царкву на цэнтральнай плошчы. Шкада, вельмі шкада, што будаўнічыя працы праводзіліся без папярэдняй археалагічнай экспертызы! Гэтым незваротна былі знішчаны сляды нашай гісторыі...

Меў рацыю выбітны краязнаўца Генадзь Равінскі, які меркаваў, спасылаючыся на энцыклапедычныя крыніцы, што першыя пісьмовыя згадкі аб Івянцы адносяцца да 1392 г., калі князь Вітаўт пасля зацяттай і крывавай шматгадовай барацьбы заняў пасад вялі-

Местачковая плошча – сапраўдная скарбонка для археолагаў і навукоўцаў. Тут у розныя часы ўзвышаліся выразнымі сілуэтамі драўляны касцёл (1396), кальвінскі збор (XVI ст.), Фарны касцёл (1745), праваслаўны храм (1915), знаходзіліся пахаванні святароў і знатных гараджанаў, гандлёвыя рады і крамкі, адміністрацыйныя і жылыя пабудовы. Нашая задача – ліквідаваць прабелы гістарычнай памяці, каб пачувацца гаспадарамі сваёй мінуўшчыны і на гэтым грунце ствараць годную будучыню.

У 1960–1970 гг. паварварску знішчалася гара Сідарыха. Раскапаўшы вяршыню, з яе нетраў нарыхтоўвалі жвір для навабудаў і падсыпкі гравійных дарог, а потым у кар'еры ўтварылі звалку вытворчых адходаў. Герастраты-кіраўнікі планавалі пабудоваць тут кацельню, а ў касцёле Св. Міхала абсталяваць гальванічны цэх, але дзякуючы рашучаму пратэсту грамадскасці афера не здзейнілася. Аднак была апаганеная адметная дамінанта ландшафту, і памяць аб дахрысціянскіх часах канула ў цемру вечнасці.

Адзінымі ацалелымі помнікамі матэрыяльнай культуры застаюцца курганы-пахаванні ва ўрочышчы Пішчугі, навуковае даследаванне якіх праліе святло ісціны аб мінуўшчыне таго перыяду.

А зараз на конт паходжання наймення Івянец. Існуе некалькі прыгожых легендаў і паданняў, звязаных з рамантычным і адначасова драматычным каханнем, дзе ў аснове закладзеныя словаўтварэнні «вянец», «вянок». Г. Равінскі схіляўся да думкі В. Жучке-

віча, аўтара кніжкі «Чаму так названа», што назвы паселішчаў Іўе і Івянец паходзяць ад слова «іва». Аднак нашыя продкі гэтак дрэва спрадвеку называлі вярбой, ды і ў поймах рэк дамінуюць пераважна вольхі.

На нашу думку, назва паселішча паходзіць ад правага прытока Волмы – рачулки Івенкі. Як Полацк ад Палаты, Слуцк ад Случы, Менск ад Менкі, а праз Іў'е працякае рэчка Івенка, праз Валожын струменіцца Валожынка...

На сучасных географічных картах нашая Івенка ўжо не пазначаная, а вось ёсць Івенчык, які бярэ вытокі з узвышша каля Казарэзаў (в. Раднікі) і ўпадае ў Іслач. З гэтых жа пагоркаў бяруць пачатак і дзве безымянные рачулки, адна з іх – мяркуемая Івенка, якая ніжэй вёскі Міхалова жывіцца добрым ручаём і невялікімі крыніцамі. Віхляючы адмысловымі зігзагамі, утвараючы забалочанасці і сажалкі, праз штучныя перашкоды і гаці нясе адвечна свае воды Івенка да Волмы і за кляштарам францысканцаў праз трубы і арапальныя канава зліваецца з ёю. У наш час гэта ўжо ручай, які ніколі не перасыхае, бо жывіцца сокамі маці-зямлі.

Да такіх высноваў нас падштурхнула тое, што ў басейне правабярэжнага Нёмана сустракаецца шмат аднайменных і безыменных водных артэрыяў, а галоўным аргументам з'явіўся схематычны план Івянца пачатку XX ст., выкананы мастаком-эмігрантам Г. Берманам, змешчаны ў кнізе амерыканскай літаратаркі Фларэты Лін «These We Remember» (2008), дзе выразна акрэсленыя р. Волма і вусце Івенкі, правабярэжжа якой называлася Махавец.

Тапаніміка івянецка-налібоцкіх абшараў насычаная суквеццем балцка-славянскага паходжання і патрабуе грунтоўнага лінгвістычнага аналізу, што будзе зроблена пазней. А зараз спынімся на агульнабалцкім слове «gyventi» – жыць. Таму словаўтварэнні Жывенец, Гівенец, Івенец, Івянец азначаюць – валадарства жыватворнай, жыццядайнай, жыцця-сцвярдзальнай багіні Жывы.

Алег
РАМАНОЎСкі
Фотаздымкі
і рэканструкцыі
аўтара

Забыты мастак

Па волі лёсу шэраг айчынных творцаў – пісьменнікаў, паэтаў, кампазітараў – пасля Другой сусветнай вайны апынулася далёка за межамі Бацькаўшчыны. Жыццё ў эміграцыі, цяжкая штодзённая праца мала спрыялі творчасці. Тым не менш, нават у такіх складаных умовах людзі працягвалі працаваць для беларускай культуры. Адным з іх быў ураджэнец Клецка мастак Дзмітрый Чайкоўскі. Сёлета спяўнаецца 100 гадоў з дня яго нараджэння.

Дзмітрый Чайкоўскі нарадзіўся 26 лістапада 1912 г. Яго бацька Мікалай да рэвалюцыі быў адным з найбольш заможных і ўплывовых людзей у Клецку. Добры рамеснік-кушнер, ён меў уласную майстэрню, трымаў магазін, карыстаўся агульнай павагаю. Але рэвалюцыя і наступныя падзеі істотна падарвалі дабрабыт. З успамінаў старажылаў вынікае, што ў міжваенны час Чайкоўскія жылі бедна. Старому Мікалаю было цяжка займацца рамяством, а невялікі (каля 1 га) зямельны надзел не мог добра пракарміць бацькоў і траіх дзяцей (пяцёра старэйшых жылі асобна). У 14 гадоў, здаўшы экзамены, Дзмітрый паступіў у 2 клас Клецкай беларускай гімназіі, дзе і атрымаў сярэдняю адукацыю. З вучобай асабліва праблемаў не было, але нястача сродкаў увесь час нагадвала аб сабе. У архівах захаваліся прашэнні Мікалая Чайкоўскага «аб невялікай льгоце ў справе за абучэнне сына». «Чалавек я бедны, – пісаў ён у адным са зваротаў, – і пры гэтым стары і не магу нічога апрацаваць. Дык прашу паважаную Дырэкцыю ўзяць пад увагу мой стан гаспадарчы і мае падупаўшыя сілы».

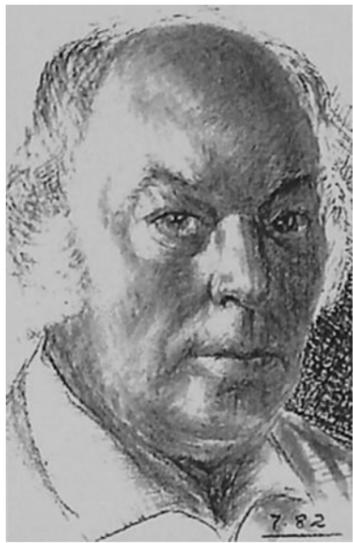
Менавіта ў гімназіі Дзмітрый атрымаў першыя ўрокі жывапісу. Яго настаўнікамі сталі дырэктар Рыгор Якубёнак і выкладчыца Галкоўская, якая вяла маляванне. Акрамя таго ў аўтабіяграфіі сустракаецца цікавая згадка: «Будучы вучнем гімназіі, наведваў рускага мастака-эмігранта, які даў мне элементарную веду і асноўныя падставы разглядаць па-мастацку ўсё акружаючае, даваць ацэнку і крытыкаваць выяўленчае мастацтва». На жаль, у мяне не атрымалася высветліць, які рускі мастак жыў тады ў нашым горадзе.

У 1930-я гг. Дзмітрый стварыў шэраг карцінаў на мясцовым матэрыяле. Адна з іх – партрэт селяніна з-пад Клецка – «Дрывасек». На жаль, гэты твор, як і многія іншыя, знік у часы вайны. Да нашых дзён захавалася толькі ікона «Святы Панцеляймон», напісаная для клецкай Свята-Пакроўскай царквы. Яе і сёння можна бачыць у храме.

Жадаючы стаць сапраўдным прафесіяналам, Д. Чайкоўскі паступіў у Кракаўскую акадэмію мастацтваў, але вайна, якая пачалася 1 верасня 1939 г., не дала закончыць вучобу. Наш зямляк быў мабілізаваны ў Войска Польскае, неўзабаве трапіў у палон.

Праўда, хутка быў вызвалены ў адпаведнасці з савецка-нямецкім пагадненнем, якое прадугледжвала вяртанне на радзіму беларусаў і ўкраінцаў.

Дома ён уладкаваўся на працу настаўнікам нямецкай мовы і чарчэння, па-ранейшаму шмат маляваў. Яго пляменнік, Лявон Кернажыцкі, сцвярджае, што ў гэты час дзядзька афармляў ці не ўсю наглядную агітацыю, ствараючы сярод іншага партрэты

Д. Чайкоўскі.
Аўтапартрэт алоўкам
(1960–1970-я гг.)

Сталіна, Варашылава і іншых правадыроў. Думаецца, рабіў ён гэта абсалютна шчыра. Праўда, неўзабаве прыйшло расчараванне новай уладай. Старэйшы брат Антон, які яшчэ на пачатку 1930-х пайшоў у СССР у пошуках лепшай долі, знік без вестак. Каб дазнацца пра яго лёс, пісалі нават у Крэмль. Але марна. Сёння ж прозвішча Антона Чайкоўскага можна знайсці ў спісах асуджаных да вышэйшай меры ў 1938 г.

Пасля Другой сусветнай вайны Дзмітрый, разам з тысячамі суайчыннікаў, апынуўся далёка за межамі Бацькаўшчыны. Неўзабаве яго новым домам стаў Мюнхен, а месцам працы – беларуская рэдакцыя радыё «Вызваленне» («Свабода»). Перад гэтым некалькі гадоў давялося туліцца ў лагерах бежанцаў, якіх было нямала ў паваеннай Германіі. Нават у тых цяжкіх умовах ён не кінуў жывапісу. У 1946 г. напісаў абразы для новазбудаванай царквы Святой Ефрасінні Полацкай, выкладаў маляванне ў беларускай гімназіі ў Рэгенсбургу. У тым жа годзе быў створаны і партрэт Янкі Купа-

лы. За аснову мастак узяў фотакартку, зробленую ў 1939-м пасля ўручэння Купалу ордэна Леніна. Але ў адрозненне ад фотаздымка мастак стварыў вобраз не парадна-афіцыйны, а глыбока чалавечны і трапны: вобраз паэта, які шмат перажыў і шмат зведаў, але не здрадзіў сваім юначым ідэалам, вобраз немаладога чалавека з разумнымі вачыма, у глыбіні якіх застыў смутак. Упершыню партрэт быў прэзентаваны публіцы пад час вечарыны, прысвечанай памяці паэта. Пазней партрэт быў растыражаваны на паштоўках, надрукаваны ў газеце «Бацькаўшчына», выкарыстаны ў афармленні праграмак. Партрэт песняра не быў для мастака выпадковым або напісаным «з нагоды». Д. Чайкоўскі, безумоўна, добра ведаў творчасць Купалы.

У Заходняй Беларусі, каля дзясятка разоў выходзілі паштоўкі з выявай Янкі Купалы. Вобраз паэта стваралі лепшыя мастакі. Шырокае распаўсюджанне атрымаў партрэт, напісаны ў 1923 г. Нінай Сасноўскай. Яго вывешвалі пад час урачыстасцяў, размяшчалі ў памяшканнях беларускіх грамадскіх арганізацыяў і навучальных устаноў. Д. Чайкоўскі мог бачыць яго ў Клецкай гімназіі. Усё гэта, у спалучэнні з прыродным талентам нашага земляка, дазволіла стварыць самабытны высокамастацкі твор. На думку некаторых спецыялістаў, паводле псіхалагічнага насычэння партрэт не меў сабе роўных аж да пачатку 1990-х. Сам аўтар лічыў яго надзвычай важным у сваёй творчасці. Больш чым паўстагоддзя карціна захоўвалася ў сям'і як найбольш каштоўная праца.

Дзмітрый Чайкоўскі пражыў доўгае жыццё, памёр восенню 2002 г. Жывапіс не стаў яго асноўным заняткам. У аўтабіяграфіі ён пісаў: «Я быў мастаком-аматарам і займаўся мастацтвам у вольны час ад клопатаў, каб зарабіць на жыццё іншым спосабам». Тым не менш, ім быў створаны не адзін дзясятка карцінаў: каталіцкія і праваслаўныя іконы, партрэты, краявіды. Яны знаходзяцца ў царкве Святога Юрыя ў Чыкага (абраз Святой Троіцы), саборы Святога Кірылы Тураўскага ў Брукліне (іконы ў іканастасе), беларускай бібліятэцы імя Ф. Скарыны ў Лондане (партрэт Чэслава Сіповіча), напэўна, ёсць і ў прыватных калекцыях. Выявы Францішка Багушэвіча і Максіма Багдановіча, як і партрэт Янкі Купалы, былі шырока растыражаваныя ў выглядзе паштовак. На жаль, да нашых дзён спадчына Д. Чайкоўскага найбольш чынам не ўпарадкаваная і не вывучаная. Таму адзін з найбольш таленавітых беларускіх мастакоў усё яшчэ застаецца невядомым для суайчыннікаў.

Андрэй БЛІНЕЦ,
г. Клецк

Не шматлікія, нават буйныя, гарады могуць назваць свой дзень нараджэння. Кайшоўцы ў гэтым пашанцавала. Як сведчыць Літоўская Метрыка (1494–1506, т. 6; Вільня, 2007), 16 сакавіка 1502 г. кароль польскі і вялікі князь літоўскі Аляксандр накіраваў свайму намесніку ў Наваградку Пятру Глябовічу пасланне, у якім пісаў:

«...Били нам челом татарове наши Темешь а Левко Кенковичи и просили в нас осмии служоб з людми в Новогородском повете людеи наших тяглых дякольныхх осташинцов на имя Каишевичовь чотырех службъ, а у Рудковичохъ трѣх служебъ Стрельниковичовъ, где бы мели собе дома збудовати.

...Ино естли будет такъ, как они перед нами поведили, и мы тую осмь служобъ з людми Каишевичовь и з их землями, из дяклы, и ты три пустовщины, две в селе в Скорове а третюю Претенявичохъ Супонинщину дали, где мают себе дома будовати. И ты бы им у то ўвязане даль». Вынікае, што 4 сям'і (дымы) па прозвішчы Кайшэвічы жывуць каля Асташына.

Аб існаванні ў той час фальварка Кайшоўка і маёнтка Асташын сведчыць прывілей караля Аляксандра, дадзены ім праз 2 гады князю Піліпу Крошынскаму 7 жніўня 1504 г. на права вечнага валодання. Пазней, у 1540 г., татары Кенковічы прадалі сваяцкі князя Крошынскага Ганне Васільеўне 7 службаў (сем'яў) з вёскі Кайшоўка з землямі ў розных месцах. Ганна была замужам за ўладальнікам Асташына Янам Бакам. Пасля яе смерці ў 1579 г. другая Ганна, Дашкаўна з Крошынскіх, валодала Асташынам і Кайшоўкай.

З 1580 г. новымі ўладальнікамі Кайшоўкі сталі Швыкоўскія.

У судовай справе Лідскага падкаморскага суда, што разглядаў падкаморы Ёдка, маецца дакумент ад 21 чэрвеня 1639 г. на арэнду Ядвігай Швыкоўскай маёнтка (фальварка) Кайшоўка, прызнаны 2 чэрвеня 1640 г. у гродскім судзе Наваградскага павета. У гэтым арэндным дакуменце і інвентары маёнтка маецца пункт аб вольным доступе ў лес Страча і забарона на высечку з гэтага лесу дрэваў на дрывы і рамонт будынкаў, а таксама забарона на сенажаць каля лесу Страча.

У дакуменце ад 28 кастрычніка 1653 г. на арэнду Кайшоўкі (ужо ў Яна Швыкоўскага, харужага наваградскага, сужонцам Пятру і Марыяне Азарычам) маецца пункт аб вольным уваходзе ў лес Страча з кайшоўскай сенажаццю каля гэтага лесу, да мяжы маёнтка Дорагава і мяжы валодання Мацкевіча з назвай Стражніца. У пачатку XVIII ст. Асташын і Кайшоўка паранейшаму знаходзіліся пад уладай Швыкоўскіх.

У 1701 г. браты Швыкоўскія (Стэфан, гродскі суддзя віленскі, і Самуэль, харужы ноўгарад-северскі) здаюць у арэнду палкоўніку Міхаілу Гюнтэру і ягонай жонцы Крысціне з Швыкоўскіх лес Страча.

24 красавіка 1704 г. наваградскі гродскі суд прызнаў згаданыя братоў Швыкоўскіх законнымі ўладальнікамі маёнтка (фальварка) Кайшоўка разам з лесам Страча. У 1717 г. яны прадалі Кайшоўку з усім, што да гэтага маёнтка належыць, у тым ліку, арэнду Азарычаў, Яну Атэнгаўзу, падкамораму дэрпцкаму, і жонцы ягонай Ядзвізе з Швыкоўскіх, а потым Гюнтэрам.

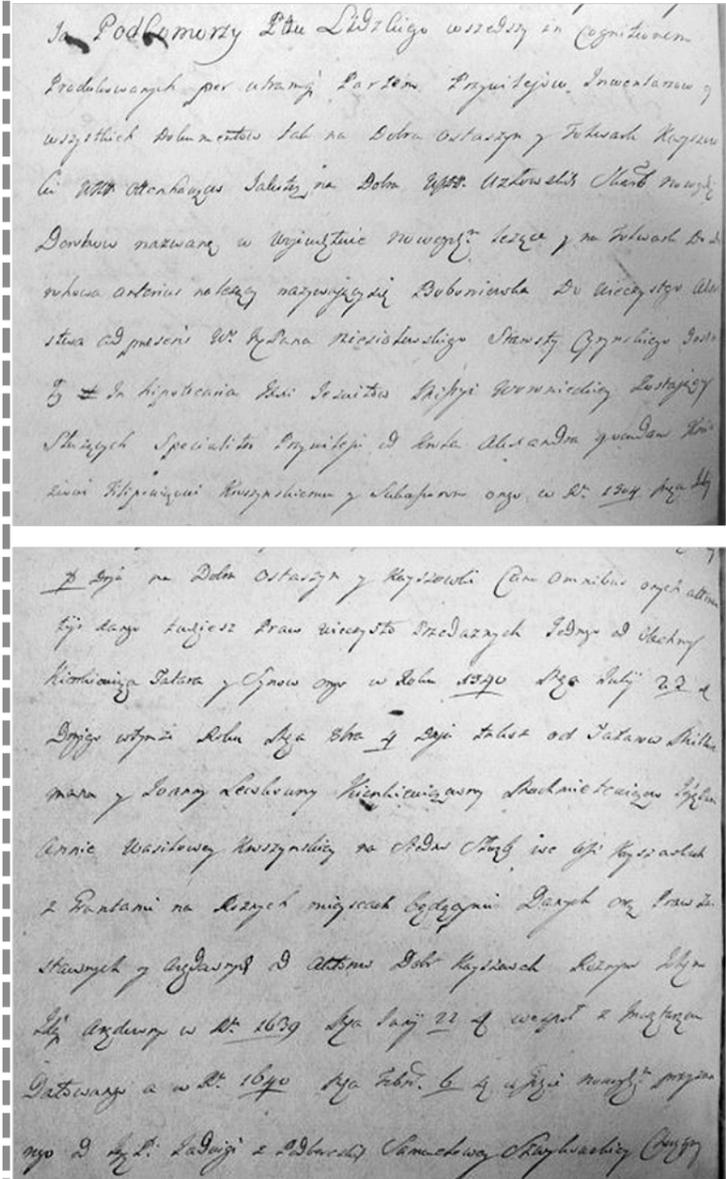
Цікава чытаюцца амаль дэтэктыўныя гісторыі пра межавыя справы паміж Атэнгаўзамі (Кайшоўка), Узлоўскімі (Дорагава) і езуітамі з Варончы (у вёсцы Бабонеўка, што адносілася тады да Варончы, быў іх кляштар). У выніку судавага разбору падкаморым Лідскага суда была ўсталяваная ўзгодненая мяжа паміж уладаннямі Узлоўскіх і езуітаў фальварка Бабонеўка.

У 1754 г. адбылося новае судовае разбіральніцтва, у аснове якога былі прэтэнзіі Узлоўскіх адносна зямлі Белакоўшчына і мяжы сенажаці Руднік, дзе Атэнгаўзы пажалі жыта, высеянае на мяжы. Людзі Узлоўскіх адабралі тады розныя рэчы ў кайшоўскіх сялянаў: у Сямёна Будзейкі – кажу на 5 злотых, у Дзмітрыя Ваўка, Андрэя Сыча і Давіда Казла 3 сякеры на 3 злотых 24 грошы. За такі разбой быў прызначаны штраф на 12 рублёў, а за ўзятае жыта – 40 злотых, за лён – 10 злотых, за нявернутыя сялянам Кайшоўкі рэчы – за не аддадзеных з 1755 г. 2 валоў з калёсамі Сцяпана Давыдчыка – 140 злотых, 2 валоў, Грышкі Будзейкі – 114 злотых.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

З рэестра Лідскага падкаморнага суда са спасылкаю на прывілей караля Аляксандра князю Піліпу Крошынскаму

Потым была справа аб бярвеннях, нарыхтаваных Атэнгаўзамі ў пушчы Чамброўшчына пана Семярэцкага: яны былі складзеныя каля Рудніка, але іх не паспелі вывезці ў Кайшоўку, бо Узлоўскі загадаў не аддаваць і завёз сабе. Людзі Атэнгаўзаў кайшоўскі цівун Сямён Бында, цясляр Кандрат Малады і Максім Сыч на судзе сцвярджалі, што бярвенні былі набытыя з пушчы пана Семярэцкага іх панамі Атэнгаўзамі. Кошт лесу быў ацэнены ў 758 злотых, што належала Узлоўскім выплаціць Атэнгаўзам.

Згаданыя вышэй Атэнгаўзы паходзілі з інфлянцкіх немцаў, якія аселі ў XVII ст. на Літве. У апісанні перыяд уладальнікам Кайшоўкі быў Юры Атэнгаўз, падкаморы дэрпцкі. Яго дачка Марыя была замужам за Янам Незабытоўскім, блізкія сваякі якога праз гады будуць поўнаўладна валодаць маёнткам Кайшоўка. Гэта здарыцца пры ўнучцы Марыі Крысціне, якая ў 1824 г. прадала фальварак Кайшоўка свайму дзядзьку Якаву Незабытоўскаму.

Першым уладальнікам маёнтка Кайшоўка з Незабытоўскіх стаў Якаў Аляксей. Ён належаў да так званай «літоўскай галіны» роду герба «Любіч». Яго дзед Сцяпан Незабытоўскі (1676–1752) сярод многіх валодаў маёнткам Ятра ў Наваградскім ваяводстве. Быў пахаваны ў кальвінскім зборы, што існаваў тады ў Асташыне. Якаў нарадзіўся ў 1778 г. Браў актыўны ўдзел у Айчыннай вайне 1812 года на баку Напалеона. У набытым маёнтку Сваротва (цяпер вёска ў Баранавіцкім раёне) пабудаваў радавую рэзідэнцыю, што праіснавала да 1939 г. Памёр у 1853 г. Пры ім у 1834 і 1853 гг. праведзены перапісы (рэвізкія казкі) прыгонных людзей Кайшоўкі. Так, у 1834 г. тут было 377 сялянаў у 49 сем'ях (205 мужчынаў і 172 жанчыны рознага веку). У 1853 г. – 476 чалавек, у тым ліку дваровых людзей 35 мужчынаў і 31 жанчына, сялянаў: 208 і 202 адпаведна. За 19 гадоў колькасць насельніцтва вёскі павялічылася амаль на 100 чалавек. У 1816 г. у вёсцы ў 35 сем'ях было 147 чалавек. Для параўнання: сёння ў Кайшоўцы засталіся 93 чалавекі.

(Працяг будзе)

Небяспечныя «блакітныя»...

Паводле статыстыкі прычынай кожнага 6-га пажару ў краіне з'яўляецца парушэнне правілаў эксплуатацыі электраабсталявання.

Мы жывем у час навуковых тэхналогіяў, інавацыяў і тэхнічнага прагрэсу. Сёння складана ўявіць, што раней для асвятлення жылля неабходна было запаліць лучыну ці свечку, а каб выпіць гарбаты – разагрэць самавар. Усё гэта даўно стала гісторыяй, а многія рэчы – рарытэтам. На змену ім прыйшлі зручныя і сучасныя прадметы: халадзільнікі, пральныя машыны, музычныя цэнтры, электрагрэўкі і цеплааіспраўляльнікі – электрапрыборы, што сталі надзейнымі дапаможнікамі ў быццё і на вытворчасці. Прачынаючыся зранку, людзі ўключаюць тэлевізары, электрачайнікі і пачынаюць збірацца на працу, а праз некаторы час, спазняючыся, выбягаюць з хаты, кватэры, забываючыся на ўключаныя электрапрыборы. Падобная няўважлівасць не раз прыводзіла да пажараў і трагічных здарэнняў.

Пры правярцы прыватнага жыллага сектара ў адным з дамоў быў знойдзены шэраг парушэнняў: старая электраправодка (больш за 30 гадоў!), праводы скручаныя абы-як. А гаспадар кажа, што раней рабілі на стагоддзі. Але як у гэтым выпадку ўпэўніць людзей, што памяняць праводку танней, чым пабудаваць дом? Так і трымаецца ўсё на знакамітым «авось»...

Сярод электрапрыбораў адным з самых распаўсюджаных «падпальшчыкаў» з'яўляецца тэлевізар. У сучасных тэлепрыёмніках гаручае начыненне складае больш за палову ад агульнай масы. Яго загаранне прыводзіць да выдзялення небяспечных для жыцця рэчываў, высокай тэмпературы (праз некалькі хвілінаў пасля пачатку ўзгарання на адлегласці трох метраў ад тэлевізара яна перавышае 70° С), утварэнне сажы. Значыць, ужо праз некалькі хвілінаў да тэлевізара нельга будзе падысці, нават каб адключыць ад сеткі. А мы, не задумваючыся, сыходзім з хаты, кватэры ў магазін, пакідаем каля ўключанага тэлевізара маленькіх дзяцей. А пры ўзнікненні падобнай сітуацыі ў дзіцяці не будзе шанцаў.

Пры эксплуатацыі тэлевізараў неабходна выконваць наступныя правілы:

- не ўстанаўліваць тэлепрыёмнік каля прыбораў ацяплення ці ў мэблеваю сценку, дзе ён дрэнна ахалоджваецца;
- разетка мусіць знаходзіцца ў зручным і дасягальным месцы;
- не пакідаць уключаны тэлевізар без нагляду;
- не дазваляць дзецям глядзець тэлевізар пры адсутнасці дарослых;
- пасля выключэння тэлевізара неабходна адключыць яго ад сеткі;
- не пакідаць тэлевізар у «рэжыме чакання», калі сыходзіце з дома.

У выніку ўзнікнення непаладак (дрэнная выява, павелічэнне яркасці, моцнае гудзенне, пах гару і інш.) тэрмінова адключыце тэлевізар ад сеткі і выклікайце майстра.

Але калі тэлевізар, электрачайнік і іншыя электрапрыборы дастаткова выключыць з разетки, то ў выпадку з халадзільнікам іншая справа. Тут выратавальнікам можа стаць аўтаномны пажарны апавяшчальнік. Нават калі гаспадару не будзе, яго гукавы сігнал на наяўнасць дыму змогуць пачуць суседзі і свочасова паведаміць выратавальнікам.

Пазбегнуць падобных сітуацыяў можна. А выконваць простыя правілы эксплуатацыі электраабсталявання лягчэй і танней, чым рамантаваць і адбудоўваць жыллё.

Вольга Цынкевіч, інспектар ЦРАНС г. Мінска

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 45

- Уздойж:** 1. Краіна. 6. Помста. 11. Армія. 12. Песня. 13. Сонца. 14. Партызаны. 15. Рэйс. 17. Агні. 18. Бой. 19. Лес. 22. Твор. 23. Кадр. 24. Параконка. 30. Адкос. 32. Дазор. 33. Фронт. 34. Помнік. 35. Даніна.
- Упоперак:** 2. Румб. 3. Імя. 4. Адпор. 5. Сосны. 6. Пляма. 7. Мус. 8. Тэнт. 9. Наперад. 10. Радзіма. 16. Снайпер. 17. Абеліск. 20. Ветэран. 21. Гарматы. 25. Радок. 26. Казака. 27. Народ. 28. Шкло. 29. Горн. 31. Сон. 33. Фон.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МЕДАЛЬЁН (франц. medaillon ад італьян. medaglione, павелічальнае ад medaglia медаль) – 1) выяўленчая ці арнаментальная кампазіцыя (ляпны або разны рэльеф, размалёўка, мазаіка) у авальным ці круглым абрамленні. Выкарыстоўваецца для аздаблення будынкаў, мэблі і інш. У беларускай архітэктуры XVIII ст. – пач. XX стст. вядомы з расліннымі і антрапаморфнымі матывамі ў сядзібах і палацах у в. Мосар Глыбоцкага,

Медальён на жылым доме на плошчы Перамогі ў Мінску. Маёліка

Медзьярыт А. Тарасевіча «Кастрычнік». (іл. да кнігі «Разарыум...». 1672 г.)

МЕДЗЬЯРЫТ – старажытная назва гравюры на медзі. На землях Беларусі вядомая з канца XVI – пач. XVII стст. Напачатку такія працы на беларускія тэмы заказваліся за мяжою (карта Полацкай зямлі, план Полацка, Рым, 1579; карта Вялікага Княства Літоўскага, Амстэрдам, 1613). Адным з першых да медзьярыту звярнуўся Т. Макоўскі («Панегірык братаў Скарульскіх», Нясвіж, 1604, і інш.). Стваралі медзьярыты браты А. і Л. Тарасевічы, І. Шчырскі, М. Сімкевіч, а таксама замеж-

ныя гравёры, якія працавалі ў Беларусі: К. Гётке, А. ван Вестэрфельд, П. Энгельхарт. У тэхніцы медзьярыты выконваліся панегірычныя гравюры, ілюстрацыі. У беларускай кірылічнай кнізе да яго першым звярнуўся С. Собаль (тытул «Актоіха», Кіеў, 1628); пазней М. Вашчанка (ілюстрацыі да «Акафістаў і канонаў», Магілёў, 1693). Сярод выдатных майстроў варта назваць А. Тарасевіча (ілюстрацыі да «Разарыума...», Аўгсбург, 1672) і Л. Тарасевіч («Партрэт Г. Зямлі», 1690-я). У тэхніцы медзьярыты выконвалі таксама гарадскія краявіды (Полацка, Магілёва, Гродна, Нясвіжа), народныя лубкі, экслібрсы.